

Het korte leven van een Leidenaar die de bewoners van Formosa trachtte te bekeren

De Leidenaar Arnoldus Winsemius volgde zijn opleiding tot predikant in Leiden en trouwde er, maar voor zijn roeping wilde hij graag naar Formosa (nu: Taiwan). Hij werd daar predikant, maar heel veel succes had zijn noeste arbeid niet en deze zou in 1661 met de verovering van het eiland door een Chinese legermacht en vloot, gevolgd door de executie van vrijwel alle mannelijke blanke bewoners, vergeefs blijken te zijn.

Pieter Winsemius, *Niet zonder tranen. Het strijdbare leven van Arnoldus Winsemius.* (Amsterdam Prometheus 2016). ISBN 978-90-351-44149. € 24,95. 311 p. (ook als e-book: € 14,99)

Het tranenvolle en strijdbare maar helaas korte leven van de naamgenoot en verre verwant van de auteur speelde zich af in Leiden en op Formosa (thans Taiwan). Het tweede deel, hoe leesbaar en interessant ook, is voor een Leids lezerspubliek natuurlijk wat minder van belang. Voor wie interesse heeft in hoe een predikant in een verre kolonie moest trachten het evangelie te brengen maar die in feite nimmer grip kreeg op de diepere overtuigingen, om niet het woord bijgeloof te gebruiken, van zijn bekeerlingen, is dit interessante maar geen leuke lectuur. Het hele bekeringswerk stopte immers abrupt in 1661 met de verovering van het eiland door de Chinese veldheer Coxinga (Kuo Hsing Ye). Het grootste deel van de Hollanders, zeker de mannen, werd onthoofd of anderszins omgebracht, waaronder Arnoldus, nog slechts 27 jaar oud.

Als zoon van Isaac(us) Winsemius, conrector van de Latijnse School, van Friese afkomst (Winsum), en Maria Colve, die wortels in Engeland en Vlaanderen had, was Arnoldus toch wel een echte Leidenaar, die hier zijn volledige opleiding kreeg, dus inclusief de Universiteit. Het is dan onvermijdelijk dat er tal van klinkende Leidse namen uit die tijd de revue passeren. Wie wat van Leiden uit de eerste helft van de zeventiende eeuw weet, zal ze herkennen. Over de theologische haarkloverijen uit die tijd wordt maar weinig meegedeeld en dat zullen de meeste lezers wel kunnen waarderen.

Hoe schrijf je een boek over een historische figuur, die toevallig ook nog een verre verwant is? Hoe combineer je al die feiten en feitjes met een historisch overzicht van die tijd om de lezer samenhangen te laten ervaren? Hoe vermijd je dat het een omgevallen kaartenbak lijkt? Deze auteur heeft gekozen voor een genre dat nauw verwant is aan de historische roman, ongeveer zoals bijvoorbeeld Hella Haasse dat deed. Dat is vooral een kwestie van smaak. Maar het maakt je als auteur ook kwetsbaar: alles moet wel verduiveld streng gecontroleerd en geverifieerd worden. Vóór je het weet treedt er discrepantie op. Neem onder 2 november 1651 het verhaal dat in 1650 ds. Hardenberg aan het sterfbed van de moeder van Arnoldus Winsemius geroepen werd. Maar Johannes Pauli Hardenbergius was al in 1635 overleden. En op 19 augustus 1653 treedt oom Abraham (de Bruyn) op, waarvan op 26 augustus 1652 al gemeld was dat die begraven werd. En zo is er op 14 november 1653 al sprake van de trekvaart op Haarlem, die pas in 1657 gegraven zou worden. Dat de auteur het verhaal laat vertellen door ik (Arnoldus) geeft een bepaalde charme aan het verhaal, dat kan niet ontkend worden, maar het probleem van historische romans is dat *Wahrheit* en *Dichtung* dusdanig door elkaar geklutst worden dat dat niet meer te onderscheiden valt. Overigens moet gezegd worden dat het merendeel van de genoemde data zo te zien heel correct uit met name Leidse archivalia gehaald is en het allemaal best wel zo gelopen zou kunnen zijn. Echt volstrekt onmogelijke uitspraken, dialogen of situaties zitten er niet in. Wel is alles opgebroken in (soms erg) kleine paragraafjes met een datum als 'titel', en daar moet je maar van houden.

Natuurlijk kun je altijd wat gaan vitten. Zo werd volgens de auteur het tweede kind van Arnoldus (3 juni 1656) om de verwarring te beperken Maartje genoemd, naar Marietjes lieve schoonzus. De

moeder van het kind heette Maria en werd kennelijk Marietje genoemd. Maar helaas voor de schoonzus, het kind zal zeker genoemd zijn naar de moeder van Arnoldus die Maria heette, en een roepnaam was in die tijd bijzaak: er waren gezinnen waarin drie kinderen Maria voorkwamen, en hoe die in de praktijk uit elkaar gehouden werden, laat zich vrijwel altijd slechts raden. Maar dat soort vitterij zou het boek oneer aandoen.

Dit slechts tien jaar behandelende boek (1651-1661) laat zich prima lezen, maar het beste natuurlijk zonder al te veel voorkennis of afkeer van al te romantische invulling en aan elkaar praten van losse feiten. En je leert er ook nog echt wat van – bijvoorbeeld waarom Leiden in De Kooi naast een Formosastraat ook een Hambroeklaan heeft: genoemd naar ds. Anthonius Hambroeck, de grote voorganger van Winsemius op Formosa.

Piet de Baar